

Motion till riksdagen 2023/24:104

av **Nadja Awad m.fl. (V)**

Adoptionsrelaterade frågor

1 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ansvaret för den dokumentation som rör adoptioner bör föras över till en offentlig myndighet för att möjliggöra öppenhet och tillgänglighet och underlätta forskning och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det bör utredas hur ett statligt center kan utformas och fungera för att ge adopterade ett livslångt stöd och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det bör utredas att kommunerna, regionerna och staten ger adekvat stöd till minderåriga adopterade, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stödet behöver utvärderas i samarbete med de adopterade och det bör utredas hur stödet för adopterade att söka sina rötter och återförenas med sina biologiska familjer bäst ska utformas och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att en utökad rätt att studera sitt modersmål på komvux för adopterade bör utredas och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör utreda hur namnlagen kan ändras så att adopterade får rätt att återta sitt födelsenamn, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

2 Inledning

För Vänsterpartiet är frihet för barn att växa upp i trygghet och få den kunskap och det stöd som behövs för att utveckla just deras förmågor en självklarhet. Det finns barn som har föräldrar som känner att de inte kan ge sina barn en bra framtid, eller som inte har föräldrar över huvud taget. Det finns också de som t.ex. är ofrivilligt barnlösa och som önskar få ta hand om ett barn. Adoption möjliggör då för såväl par som ensamstående

att välkomna ett barn till ett nytt tryggt föräldraskap. Samtidigt är adoption ett stort och livsavgörande steg att ta. Därför är det viktigt att alla parter är välinformerade om processen och dess konsekvenser. Adoptionsprocessen och kontrollen av densamma måste vara så noggranna att det aldrig kan förekomma minsta inslag av människohandel. Adoption ska vara den sista vägen ut för ett barn i behov av permanent vårdnadslösning och det ska i första hand ske i närområdet så att transitionen från ursprungsland och kultur inte ska bli för drastisk.

Tyvärr har det uppdagats oegentligheter vid internationella adoptioner till Sverige. Något som avslöjats i polisutredningen i Chile, det enda land av dem som sänt iväg barn för adoption där myndigheterna grundligt försöker utreda vad som hänt, är att officiella dokument har förfalskats. Det finns också oklarheter kring de dokument som svenska domstolar har behandlat. När adoptionerna från Chile uppmärksammades uttryckte även adopterade från andra länder, t.ex. Colombia, Etiopien och Sydkorea, misstankar om att deras adoptioner inte gått rätt till. Många fler länder granskades när DN gjorde en stor reportageserie om de internationella adoptionerna till Sverige under vintern och våren 2021. Vänsterpartiet har sedan 2018 jobbat med frågan och motionerat om att de internationella adoptionerna ska utredas vid flera tillfällen. Vi välkomnar därför riksdagens beslut från den 15 juni 2021 att de internationella adoptionerna ska utredas. Men det finns mer att göra när det gäller denna fråga.

3 Dokumentation av adoptioner

Adoptionsorganisationerna är i dag de som ansvarar för de dokument som rör individuella adoptioner. Till exempel har Adoptionscentrum sina handlingar på Riksarkivet. De adopterade som vill ta del av handlingar som rör deras egna adoptioner måste själva ansöka om att få ta del av handlingarna, och Adoptionscentrum kan säga nej. Det är Adoptionscentrum som satt upp reglerna för vad som gäller. Detta är viktiga dokument för de adopterade, inte bara för att kunna spåra sitt eget ursprung utan även för andra ändamål. I exempelvis länder som Chile ses dessa dokument som identitetshandlingar, och med ett födelsebevis kan man skaffa sig ett chilenskt id-kort.

Adopterade uppger att när de bett om/beställt ut sina handlingar har de fått nej och dokument har saknats. Alla människor har rätt att känna till sitt ursprung. Adoption är ett stort ingrepp i enskilda individers identitet och alla dokument som rör detta är för viktiga för att förvaras hos och kontrolleras av privata aktörer. Ansvar för den dokumentation som rör adoptioner bör föras över till en offentlig myndighet för att möjliggöra öppenhet och tillgänglighet och underlätta forskning. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

4 Center för livslångt stöd

I dag finns det omkring 50 000 internationellt adopterade i Sverige enligt Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd (MFoF). De internationella adoptionerna började ta fart på 1960-talet, men förekom också tidigare, och har fortsatt fram till i dag. De flesta adopterades på 1970- och 1980-talen då 1 776 personer adopterades som mest under ett

år. Det gör att det i dag i Sverige finns personer i alla åldrar som är adopterade från andra länder, från små barn till pensionärer.

I dag är kommunerna ansvariga för att förbereda och utreda lämpligheten hos de som ansöker om att få genomföra en adoption. Det är också kommunerna som är ansvariga för att följa upp adopterade i deras familjer och ge stöd till de adopterade. Enligt lagens utformning kan ansvaret ligga hos alltifrån lärare till socialsekreterare. Det blir många huvudmän, och en utredning från Statskontoret 2021, Organiseringen av den internationella adoptionsverksamheten, visar på bristande kvalitet och likvärdighet.

Dessutom behöver vi se på adoptioner utifrån ett livslångt perspektiv. De som är adopterade är adopterade hela livet med allt vad det innebär. Olika skeden i livet kommer med olika prövningar och det är viktigt att de som behöver kan få adekvat stöd utifrån sin livssituation.

Flera studier har funnit en överrepresentation av psykisk ohälsa och sociala problem hos landets vuxna utlandsadopterade. Dessutom är suicidrisken större hos adopterade än hos genomsnittsbefolkningen. Det är problem som måste tas på allvar.

Avslöjandena om illegala adoptioner visar också på vilka problematiska situationer adopterade och anhöriga kan ställas inför, där det kan behövas speciellt stöd och speciella kompetenser.

En adoption är en genomgripande och stor process för alla inblandade och det är viktigt att det finns ordentligt stöd och kompetens för att möta dessa personer genom hela livet. Det bör utredas hur ett statligt center kan utformas och fungera för att ge adopterade ett livslångt stöd. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Socialstyrelsen har i sin rapport Hur hälso- och sjukvården och socialtjänsten möter adoptionsspecifika behov hos adopterade (2021) konstaterat att för att utveckla en god psykisk hälsa behöver eventuella svårigheter uppmärksammas tidigt hos de verksamheter som möter adopterade. Här behövs adoptionsspecifik kunskap och kompetens hos professionen så att adopterade och deras föräldrar får det stöd som behövs, i rätt tid. Vidare konstaterar Socialstyrelsen att det på många håll brister i stödet inom de granskade verksamheterna. Adopterade och deras föräldrar får inte sina behov kopplade till erfarenheter från adoptionen tillgodosedda på ett likvärdigt sätt. Socialstyrelsens rapport är ett viktigt kunskapsunderlag men det är inte bara vården som möter unga adopterade utan det behövs en helhetsbild av hur stödet ser ut. Det bör därför utredas att kommunerna, regionerna och staten ger adekvat stöd till minderåriga adopterade. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

5 Stöd till adopterade att söka sina rötter

I Sverige bor flera tusen människor som är adopterade från andra länder, personer som har rätt att veta sitt ursprung – något som blivit mer påtagligt i spåren av avslöjandena om oegentligheter vid de internationella adoptionerna. Att adoptioner inte gått rätt till gör det också svårare att spåra sitt ursprung för de som blivit adopterade från andra länder. Bristen på engagemang från svenska myndigheter innebär i dag att informationsinhämtandet och kunskapspridningen fallit på ideella organisationer. Svenska medborgare som kommit till Sverige genom adoption har fått bilda egna föreningar för att söka sitt ursprung och fördjupa sig i omständigheterna kring hur och varför de

kommit till Sverige. Språkbarriärer är också något som försvårar för adopterade att ta del av information. I exempelvis Chile sker allt utredningsarbete på spanska som sedan översätts av ideella krafter i Sverige för att de ska kunna sprida information till berörda adopterade.

Regeringen gav 2020 MFoF i uppdrag att genomföra ett pilotprojekt om stöd till adopterade i samband med ursprungssökning. MFoF fick använda 2 miljoner kronor under 2020 för genomförandet av uppdraget och en slutredovisning skedde i januari 2022. MFoF bedömer i den att stödet under pilotprojektet har kunnat svara mot faktiska behov. Under pilotprojektet identifierades områden som fortsatt behöver utredas och utvecklas. MFoF önskar att ett långsiktigt stöd till adopterade som vill söka sitt ursprung säkerställs. MFoF ser även behov av ett utvecklat stöd och samarbete med de svenska utlandsmyndigheterna. Vidare önskar MFoF att regeringen säkerställer en långsiktig lösning för ett kostnadsfritt adoptionsspecifikt samtalsstöd. MFoF föreslår också att regeringen förtydligar myndighetens ansvar när det gäller att hantera eftersökningar av personer som adopterats till Sverige. Vänsterpartiet instämmer i synpunkterna från MFoF och vi anser att stödet inte är tillräckligt stort för de behov som de 50 000 adopterade från andra länder i Sverige har.

Stödet behöver utvärderas i samarbete med de adopterade och det bör utredas hur stödet för adopterade att söka sina rötter och återförenas med sina biologiska familjer bäst ska utformas. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

6 Adopterades rätt till modersmål

I Sverige bor flera tusen människor som är adopterade från andra länder, personer som har rätt att lära sig mer om sitt ursprung. När dessa barn går i skolan har de rätt att lära sig sitt modersmål. Men detta bygger på att det finns grundläggande kunskaper i språket och ett engagemang från både föräldrar och barn. När de som adopterats ska söka sitt ursprung själva möts de ofta av språkbarriärer som försvårar för dem att ta del av information om sin bakgrund. I exempelvis Chile sker allt utredningsarbete kring oegentligheter på spanska och översätts sedan av ideella krafter i Sverige för att de ska kunna sprida information till berörda personer. Vänsterpartiet menar att mer måste göras för att stötta adopterade i att söka sitt ursprung. En utökad rätt att studera sitt modersmål på komvux för adopterade bör utredas. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

7 Adopterades rätt till sitt födelsenamn

År 2016 ändrades namnlagen i Sverige. Det blev då lättare att byta efternamn och möjligheten att ha två efternamn infördes. Enligt lagen har den som är adopterad rätt att återta det namn den bar innan adoptionen. Namnlagen har dock inte visat sig möta den verklighet som adopterade till Sverige befinner sig i. Många av de som blivit stulna och sedan bortadopterade har nämligen fått fingerade namn och identiteter innan de adopterats till Sverige. De har därför inte enligt lagen rätt att byta till det namn de skulle haft om de inte blivit stulna eftersom de hade ett annat namn när de adopterades. I en dom från förvaltningsrätten i Stockholm (Mål 9192-22) konstaterar rätten att:

frågan i målet är om adoption bryter rätten att byta efternamn till ett efternamn som har funnits i en persons biologiska släkt i rakt uppstigande led. Adoptioner som beslutas i Sverige är s.k. starka adoptioner. Detta innebär att det inte görs någon rättslig skillnad mellan adopterade barn och andra barn. Den grundläggande principen är att den som har adopterats ska anses som adoptivförälderns barn och inte som barn till sina tidigare föräldrar. I lagen om personnamn finns det inte någon bestämmelse som gör avsteg från den grundläggande princip som läggs fast i föräldrabalken. Begreppet släkt ska därför i detta sammanhang tolkas i enlighet med bestämmelserna i föräldrabalken. [...] är alltså vid tillämpning av aktuella bestämmelser inte släkt med sin biologiska mammans förfäder. Han kan därför inte med stöd av 18 § lagen om personnamn byta efternamn till namn som har funnits i den släkten. Det har i övrigt inte framkommit några särskilda skäl för byte av efternamn. Skatteverket har därför haft fog för sitt beslut och överklagandet ska därför avslås.

För Vänsterpartiet är det självklart att den som adopterats ska ha rätt till sitt ursprung och därmed samma rätt att byta till de namn som funnits i släkten även om det inte hade adopterats. Regeringen bör utreda hur namnlagen kan ändras så att adopterade får rätt att återta sitt födelsenamn. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Nadja Awad (V)

Tony Haddou (V)

Guðrun Nordborg (V)

Jessica Wetterling (V)